

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาการจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ : กรณีศึกษาป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ ตำบล
กุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยจะนำเสนอสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการ
วิจัยและข้อเสนอแนะตามลำดับ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. วิธีดำเนินการวิจัย
3. สรุปผลการวิจัย
4. อภิปรายผลการวิจัย
5. ข้อเสนอแนะ

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.1 เพื่อศึกษาความเป็นมาของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอ
ท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.2 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการป่าไม้ของพระสงฆ์ ป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า
ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์
- 1.3 เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไขในการจัดการป่าไม้ของพระสงฆ์
ป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ บ้านกุงเก่า ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการ
ป่าไม้วัดถ้ำน้ำทิพย์ ตำบลกุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ที่มี
ส่วนเกี่ยวข้องจำนวน 3 กลุ่ม ดังนี้ พระสงฆ์เจ้าอาวาส จำนวน 1 รูป พระลูกวัดและแม่ชี
จำนวน 2 รูป และประชาชนที่รับจ้างดูแลป่า จำนวน 5 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง สมุดจดบันทึก ดินสอ ปากกา ยางลบ กล้องถ่ายรูป ฟิล์ม เทปบันทึกเสียง การสร้างแบบสัมภาษณ์ยึดหลักการของเรื่องการจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางแก้ไขในการจัดการป่าไม้โดยพระสงฆ์ของวัดถ้ำน้ำทิพย์

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์ สังเกตสภาพแวดล้อม ถ่ายภาพสถานที่ จุดบันทึกจากการพบเห็นจากประชากร 3 กลุ่ม คือ พระสงฆ์เจ้าอาวาส พระสงฆ์ลูกวัดและแม่ชี ประชาชนที่รับจ้างดูแลป่า

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุป ข้อมูลที่นำมาวิเคราะห์เป็นข้อความบรรยาย (Description) โดยสรุปจากปรากฏการณ์ที่พบเห็นจากการสังเกต สัมภาษณ์ การบันทึกเทป การถ่ายภาพ และวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากข้อมูลประกอบการวิจัยเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายของเอกสารประกอบการวิจัย ได้แก่ เอกสารการขอใช้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ เอกสารรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อม โครงการสร้างวัดถ้ำน้ำทิพย์ ตำบลลุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้อง

3. สรุปผลการวิจัย

3.1 ความเป็นมาของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ ตำบลลุงเก่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่าเป็นความพยายามของพระนิรันดร คุณธโร เจ้าอาวาสวัดถ้ำน้ำทิพย์ที่เริ่มต้นจากความขัดแย้งได้นำไป สู่ความพยายามแก้ไขปัญหาด้วยความพยายามของพระวัดป่าที่มีความรู้สึกรักป่าไม้เป็นพื้นฐานของจิตใจและเกิดความเสียดายป่าไม้ที่ถูกตัดโค่นทำลายและกำลังถูกตัดโค่นทำลายอย่างต่อเนื่องจนมีสภาพเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็วในขณะนั้น จึงดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าไม้ด้วยวิธีการของตนเอง เรียนรู้ธรรมชาติต้นไม้ด้วยตนเอง เรียนรู้วิธีการดูแลรักษาป่าไม้จากธรรมชาติ เรียนรู้พฤติกรรมของผู้บุกรุกตัดไม้ทำลายป่า เรียนรู้ลักษณะนิสัยใจคอของราษฎรที่อยู่อาศัยใกล้เคียงพื้นที่ป่าไม้ เรียนรู้ลักษณะพฤติกรรมที่มาของความขัดแย้ง เรียนรู้ลักษณะของการเสื่อมโทรมต่อเนื่องของป่าไม้จากไฟป่า การลักลอบตัดไม้ บุกรุกแผ้วถาง จนกระทั่งยื่นคำขอต่อกรมป่าไม้เพื่อขอใช้ที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ

ป่าดงมูล ก่อตั้งเป็นวัดตามระเบียบกรมการศาสนา และได้รับอนุมัติด้วยมติคณะรัฐมนตรี เมื่อปี พ.ศ. 2537 มีกำหนดระยะเวลาในการใช้พื้นที่ป่าเป็นเวลา 30 ปี

3.2 สภาพทั่วไปของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ ลักษณะเป็นภูเขายอดเรียบ ชนิดของหินที่ปรากฏบนภูเขาส่วนใหญ่เป็นหินทราย ภูเขาสูงเฉลี่ยประมาณ 300 – 500 เมตร ความลาดเอียงประมาณ 30 องศา สภาพป่าไม้โดยทั่วไปเป็นป่าเบญจพรรณ ไม้ที่สำคัญ ได้แก่ ประดู่ มะค่าแต้ ตะเคียนหิน ตะแบก สัก เป็นต้น สภาพอากาศมักจะปกคลุมด้วยอากาศที่เป็นแบบลมมรสุมเมืองร้อน ในฤดูหนาวระหว่างเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนกุมภาพันธ์อากาศหนาวเย็นและแห้งแล้ง ในฤดูร้อนระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคมอากาศร้อนและแห้งแล้งมาก ในฤดูฝนระหว่างเดือนพฤษภาคมถึงเดือนพฤศจิกายนฝนตกชุก

พื้นที่ป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์เป็นเขตชายแดนรอยต่อระหว่างอำเภอกระนวน จังหวัดขอนแก่น กับอำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์ เรียกชื่อว่า ภูคำแคน พบสัตว์ป่าหลายชนิด เช่น นก กระแต กิ้งก่า ไก่ป่า ลิง ชะนี แม่น เป็นต้น และสมุนไพรจำพวกสมอ และตีนเป็ด จากสภาพพื้นที่เป็นป่าไม้ ภูเขา และลำห้วย พระอาจารย์นิรันดร์ คุณธโร เคยพบนกเป็ดน้ำ บริเวณลำห้วยทางทิศใต้ของวัด

3.3 การจัดการป่าไม้ของพระอาจารย์นิรันดร์ คุณธโร เป็นการจัดการแบบครบวงจรหรือครบวัฏจักรความเป็นไปของป่าไม้ เริ่มตั้งแต่การจัดการแหล่งน้ำเพื่อความชุ่มชื้นของดิน การจัดการดินหรือการเตรียมดินให้เหมาะกับการปลูกต้นไม้ การเตรียมพันธุ์กล้าไม้ การปลูกต้นไม้ การดูแลรักษาต้นไม้ที่ปลูกอย่างจริงจังสม่ำเสมอ จนกระทั่งการใช้ประโยชน์จากป่าไม้และต้นไม้ที่ปลูกทั้งทางตรงและทางอ้อม นอกจากนี้ พระอาจารย์นิรันดร์ คุณธโร ยังได้มีวิธีการจัดการป่า เพื่อขยายผลการปลูกป่าให้มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ให้ได้อย่างต่ำโดยเฉลี่ยปีละ 100 ไร่ จนกระทั่งในปัจจุบันนี้พื้นที่ป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ประมาณ 2,300 ไร่

การดำเนินการในการประชาสัมพันธ์ และการประสานงานกับภาครัฐบาล และภาคประชาชน พระนิรันดร์ คุณธโร ดำเนินการเท่าที่สามารถจะทำได้ เท่าที่เวลาเอื้ออำนวย และทำเท่าที่ไม่กระทบกระเทือนนโยบายรัฐบาล หรือไม่กระทบกระเทือนวิถีชีวิตชุมชน ส่วนการดำเนินการในด้านการขอความร่วมมือจากประชาชน พระนิรันดร์ คุณธโร ดำเนินการทุกวิธีเพื่อที่จะได้รับความร่วมมือจากประชาชน ต้องใช้ความอดทน ให้ความเป็นเครื่องพิสูจน์ ความตั้งใจ ความจริงใจ ความรักห่วงหาพันที่มีต่อป่าไม้

การจัดกิจกรรมร่วมกับประชาชน พระนิรันดร คุณธโร ตระหนักถึงเรื่องนี้อยู่เสมอด้วยความรู้สึกที่เป็นพระสงฆ์จาริกมาจากถิ่นอื่นญาติโยมผู้ศรัทธายังไม่มาก พระนิรันดร คุณธโร จึงปรารถนาเป็นอย่างยิ่งที่จะมีกิจกรรมร่วมกับประชาชน และชุมชนใกล้เคียงวัดถ้ำน้ำทิพย์ กิจกรรมร่วมกับประชาชน คือการปลูกต้นไม้เพื่อการทดแทนป่าไม้ที่ถูกตัดไม้ทำลายป่า เพื่อฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่เสื่อมโทรมซึ่งกิจกรรมต่างๆ นี้ต้องใช้เงินเพื่อจ้างคนงาน

การดำเนินการอื่นๆ นอกจากกิจกรรมการปลูกต้นไม้เพื่อทดแทนและฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม พระนิรันดร คุณธโร ยังมีกิจกรรมการปลูกพืชเพื่อจำหน่ายนำเงินมาใช้จ่ายเพื่อการดูแลรักษาป่า เช่น ปลูกพริก ปลูกผักทอง

3.4 ปัญหาอุปสรรคในการจัดการดูแลป่าไม้ของพระนิรันดร คุณธโร พอจะสรุปได้เป็น 3 ปัญหาใหญ่ๆ คือ ปัญหาอุปสรรคแรกเป็นเหตุที่เกิดจากตัวบุคคลขาดจิตสำนึก รักหวงแหนป่าไม้หรืออาจจะรู้เท่าไม่ถึงการณ์หรือกระทำโดยประมาท ปัญหาอุปสรรคที่สองเป็นเหตุที่เกิดจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นภูเขาที่มีความลาดชันมีความยากลำบากในการปลูกต้นไม้และยากต่อการดูแลรักษาด้วย อีกทั้งสภาพภูมิอากาศแห้งแล้งทำให้ต้นไม้ขนาดเล็กที่อยู่ห่างลำน้ำขาดความชุ่มชื้นตลอดเวลาที่ต้องการความชุ่มชื้นเพื่อการเจริญเติบโต ปัญหาอุปสรรคที่สามเป็นปัญหาธรรมชาติของป่าไม้ที่ต้องมีไฟป่าซึ่งเป็นผลต่อเนื่องจากสภาพภูมิประเทศกับสภาพภูมิอากาศที่แห้งแล้งก่อให้เกิดไฟป่าตามธรรมชาติได้

ปัญหาอุปสรรคในการประชาสัมพันธ์ การประสานงาน และการขอความร่วมมือกับภาครัฐบาลและประชาชน ปัญหาหลักคือ ระยะทางจากที่ว่าการอำเภอท่าคันโทถึงวัดถ้ำน้ำทิพย์ห่างไกลพื้นที่บริการของทางราชการ ไม่ได้รับการสนับสนุนแม้จะขอความร่วมมือก็ตาม ในส่วนของประชาชนการขอความร่วมมือ การประชาสัมพันธ์ ให้เกิดการร่วมมือสนับสนุนเป็นการยากสำหรับ พระนิรันดร คุณธโร เพราะประชาชนยังนิยมการสร้างถาวรวัตถุมากกว่าการสร้างจิตสำนึกที่ดี เมื่อพระนิรันดร คุณธโร ไม่นิยมสร้างโบสถ์วิหาร จึงไม่ตรงความปรารถนาของประชาชนหลายกลุ่ม ที่ตั้งวัดก็ห่างไกลทุรกันดารความร่วมมือสนับสนุนจากทางราชการและประชาชนจึงมีน้อยตามกัน

ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมร่วมกับประชาชน ที่วัดถ้ำน้ำทิพย์แทบไม่มีกิจกรรมร่วมกับชุมชนตามครรลองที่วัดกับบ้านควรจะมีกิจกรรมร่วมกัน สืบเนื่องจากหลายสาเหตุพอจะสรุปได้ 3 ประเด็น คือ ประเด็นแรกค่านิยมการสร้างถาวรวัตถุเข้าทำนอง ทำบุญเอาหน้า ประเด็นที่สองระยะทางห่างไกลทุรกันดารไม่สะดวกต่อพุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใส

ที่จะเดินทางมาทำกิจกรรมร่วมกับวัด ประเด็นที่สามวัดถ้ำน้ำทิพย์ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกภายในวัด เช่น ไฟฟ้า บริเวณลานกว้างและโถงสำหรับจัดกิจกรรม

ปัญหาอุปสรรคอื่น ๆ โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ ประจำปี พ.ศ. 2543 ดำเนินการไปแล้วหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ติดตามประเมินผลอย่างจริงจัง เจ้าหน้าที่ป่าไม้ไม่เอาใจใส่ต่อการตรวจติดตามโครงการ ไม่มีการให้คำแนะนำการดูแลรักษาต้นไม้ตามหลักวิชาพระนิรันดร คุณธโร ท่านประเมินด้วยตนเองว่าโครงการนี้ไม่ประสบความสำเร็จในสายตาของท่าน ส่วนในสายตาประชาชนและทางราชการก็น่าจะไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของโครงการ

4. อภิปรายผลการวิจัย

4.1 จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับความเป็นมาของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ มีพื้นฐานมาจากความมีสำนึกรักและห่วงหาอาทรของพระอาจารย์นิรันดร คุณธโร จนกระทั่งป่าได้รับการฟื้นฟูผ่านพันธภาพความเชื่อมโยงโทรมด้วยน้ำพักน้ำแรงของพระสงฆ์นักพัฒนาท่านนี้สอดคล้องกับแนวคิดของเกษม จันทรแก้ว (2541 : 17) กล่าวโดยสรุปไว้ว่า การจัดการสิ่งแวดล้อมเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในเชิงปฏิบัติการ เป็นขบวนการ มีขั้นตอน การดำเนินงานอย่างมีแบบแผนจะต้องครอบคลุมนโยบาย แผนงาน และโครงการ ภายในระบบสิ่งแวดล้อม โดยต้องยึดหลักอนุรักษ์วิทยา หรืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ใช้ต้องตระหนักดีว่าต้องมีทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับมวลมนุษยชาติตลอดไป ทั้งปริมาณที่เพียงพอ คุณภาพเป็นไปตามความต้องการ เป็นหลักการที่เปิดโอกาสให้มีการใช้ทรัพยากรได้ แต่ต้องไม่ให้คุณค่าทางนิเวศวิทยาสูญเสียไป เป็นการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เพื่อการมีใช้ในอนาคตตลอดไป

4.2 จากสรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ พบว่า เป็นพื้นที่ซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากมีแหล่งน้ำ ลำห้วยไหลผ่าน เมื่อป่าไม้ได้รับการฟื้นฟูดูแลอย่างสม่ำเสมอจะทำให้ป่าไม้เจริญเติบโตอย่างรวดเร็วต่อเนื่อง รวมทั้งการปลูกป่าทดแทน จึงทำให้สภาพทั่วไปของป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ในปัจจุบันเขียวชอุ่มไปด้วยป่าไม้หลายชนิดต่างจากที่เคยได้รับฟังการบอกเล่าพระอาจารย์นิรันดร คุณธโร และราษฎรที่อาศัยอยู่บริเวณใกล้เคียงวัด ว่าป่าภูค่าแค้นเคยมีสภาพเสื่อมโทรมเนื่องจากถูกตัดไม้ทำลายป่าและไฟป่าทั้งที่เกิดจากคนทำหรือไฟป่าที่เกิดเองตามธรรมชาติ

4.3 การจัดการป่าไม้ของ พระนิรันดร คุณธโร มีส่วนช่วยแก้ปัญหาทรัพยากรป่าไม้ลดลงเป็นการฟื้นฟูสภาพป่าเพื่อรักษาสมดุลของระบบนิเวศน์ สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการ คุณภาพสิ่งแวดล้อมของ ฐเรศ ศรีสถิตย์ (2535 : 10-15) ที่กล่าวไว้พอสรุปได้ว่ามีความ จำเป็นที่ต้องเข้าไปใกล้ชิดกับระบบสิ่งแวดล้อม เรียนรู้กระบวนการของระบบ รู้อย่างลึกซึ้งในความสัมพันธ์ของระบบสิ่งแวดล้อม เช่น ระบบลูกโซ่อาหารของพืช สัตว์หรือระบบสังคมมนุษย์ เป็นต้น การวิเคราะห์ระบบหรือทำความเข้าใจกับระบบสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับความเป็นมาหรือสาเหตุของปัญหาและผลกระทบของปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและมนุษย์ในสังคม การเข้าไปดำเนินการจัดการควบคุมอย่างเหมาะสมอาจจะต้องใช้ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและด้านสังคมศาสตร์เข้าไปช่วยแก้ไขปัญหา

การจัดการป่าไม้ของ พระนิรันดร คุณธโร ยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารและจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยคณะกรรมการจัดทำแนวทางการบริหาร และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมระดับจังหวัด (2533 : 13) กล่าวไว้ว่า แนวทางการจัดการทรัพยากรธรรมชาติมีอยู่ 4 ประการ คือ การสงวน การอนุรักษ์ การพัฒนา และ การใช้ประโยชน์

การสงวน หมายถึง แนวความคิดในการธำรงไว้ซึ่งความสมดุลธรรมชาติโดยปล่อยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีการเจริญเติบโตและมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันตามธรรมชาติทุกประการโดยมนุษย์ไม่ควรเข้าไปยุ่งเกี่ยว ทั้งนี้ การจัดการป่าไม้ของ พระนิรันดร คุณธโร มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดในการสงวนทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ การจัดการแหล่งน้ำที่ไหลมาจากที่สูงด้วยวิธีการทำคันดินชะลอความชุ่มชื้น (Check Dam) เพื่อรักษาสมดุลธรรมชาติระหว่างต้นน้ำกับน้ำให้มีความสัมพันธ์กันแบบพึ่งพาอาศัยกันโดยพระสงฆ์หรือแม่ชีหรือคนงานไม่ต้องเข้าไปยุ่งเกี่ยวไม่ต้องรดน้ำต้นน้ำก็ทำให้พื้นที่ป่ามีน้ำเต็มไปดด้วยต้นไม้นานาชนิดรวมถึง วัชพืชก็เจริญเติบโตตามธรรมชาติ

การอนุรักษ์ หมายถึง แนวความคิดในการดูแลป้องกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพคงอยู่ ทั้งนี้ การจัดการป่าไม้ของ พระนิรันดร คุณธโร มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดใน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติดังกล่าวข้างต้น กล่าวคือ การจัดการป้องกันไฟป่าที่เกิดจากหญ้าแห้งโคนต้นไม้ด้วยการจ้างคนงานถางหญ้าในบริเวณที่เครื่องจักรเข้าทำงานไม่ได้ ส่วนบริเวณที่เครื่องจักรเข้าทำงานได้ก็หางบประมาณจัดซื้อเครื่องจักรเก่าราคาไม่สูง เช่น รถไถนา รถขุด รถยนต์กระบะ เพื่อใช้ในการไถกลบวัชพืช

รอบโคนต้นไม้ก่อนที่วัชพืชเหล่านั้นจะแห้งเป็นเชื้อไฟอันอาจจะเกิดขึ้นได้โดยธรรมชาติหรือโดยการกระทำของประชาชนที่ใช้ประโยชน์จากป่า

การพัฒนา หมายถึง แนวคิดในการปรับปรุงบูรณะฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีสภาพดีขึ้น ทั้งนี้ การจัดการป่าไม้ของพระนิรันดร คุณธโร มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดในการพัฒนาปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพป่าไม้วัดถ้ำน้ำทิพย์ ตั้งแต่ครั้งแรกที่จาริกมาเห็นสภาพพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมจากการบุกรุกตัดไม้ทำลายป่าจำนวนต้นไม้ลดลงอย่างรวดเร็ว นอกจากการป้องกันห้ามปรามผู้บุกรุกทำลายป่าที่ไม่ประสบความสำเร็จในระยะแรก พระอาจารย์นิรันดร ฯ ท่านต้องเรียนรู้การปลูกและเพาะชำกล้าไม้ เรียนรู้ธรรมชาติของต้นไม้ด้วยตนเองเป็นระยะเวลาานพอควร กิจกรรมการฟื้นฟูสภาพป่าจึงสามารถดำเนินมาได้อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอจุดว่าป่านี้คือบ้านตนเอง แม้ว่าจะถูกกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ก็ได้ลดละความพยายามสร้างศรัทธาชาวบ้านอย่างไร ท้อถอย จนวันนี้หลายเสียงของชาวบ้านยอมรับในความเป็นพระ นักพัฒนาปรับปรุง และฟื้นฟูสภาพป่าไม้ที่เป็นกำลังสำคัญของป่าดงมูลวัดถ้ำน้ำทิพย์อย่าง ไม่มีข้อกังขาใด

การใช้ประโยชน์ หมายถึง แนวความคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์อย่างถูกต้องเหมาะสม ทั้งนี้ การจัดการป่าไม้ของพระนิรันดร คุณธโร มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิดในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ทางอ้อม กล่าวคือ ท่านไม่นำไม้จากป่ามาใช้ประโยชน์โดยตรง นั่นคือ ไม่ตัดไม้ใหญ่และเล็กเพื่อให้เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เช่น หมูป่า กระรอก กระแต นก ลิง เป็นต้น

นอกจากนั้นยังสอดคล้องกับ รายงานแผนปฏิบัติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน ของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม (2540 : 15-16) ที่ได้นำเสนอแผนปฏิบัติการ 21 : แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืน (Agenda 21 : Programme of Action for Sustainable Development) ต่อการประชุมเรื่องสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาเมื่อเดือน มิถุนายน พ.ศ. 2535 ณ กรุงริโอ เดอ จาเนโร ประเทศบราซิล แผนปฏิบัติการ 21 ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้การพัฒนาเศรษฐกิจสังคม และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดำเนินไปด้วยกัน เพื่อให้การพัฒนาดังกล่าวเป็นไป อย่างต่อเนื่องในระยะยาว ซึ่งในรายงานดังกล่าว ได้กำหนดนโยบายและแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาแบบยั่งยืนไว้ดังต่อไปนี้

1. นโยบายหลัก

1.1 ให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม ดำเนินการควบคู่กันไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน

1.2 ให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเข้าสู่สภาพสมดุลของการใช้และการเกิดทดแทน

1.3 ให้มีแนวทางการแก้ไขจัดการภาวะมลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางเสียงและความสั่นสะเทือน มลพิษและสิ่งปนเปื้อน สารอันตรายและของเสียอันตราย

2. นโยบายในด้านการใช้และอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

2.1 เพิ่มพื้นที่ป่าเป็นร้อยละ 50 ของพื้นที่ประเทศ โดยเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 30 และพื้นที่ป่าเศรษฐกิจร้อยละ 20 เพื่อให้สามารถสนองความต้องการทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการรักษาสมดุลของสภาพแวดล้อม

2.2 การใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าต้องเป็นไปตามวิถีทางในเชิงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

2.3 ต้องป้องกันรักษาป่าธรรมชาติที่เหลือไม่ให้ถูกบุกรุกทำลาย

2.4 ลดความขัดแย้งการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ และทรัพยากรอื่นๆ ในพื้นที่ป่า

2.5 ป้องกัน สงวนรักษา และอนุรักษ์ไว้ซึ่งพันธุ์พืช สัตว์ป่า สัตว์น้ำ ตลอดจนสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ในพื้นที่ป่า

4.4 ปัญหาอุปสรรคในการจัดการป่าводถ้าน้ำทิพย์เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ชนิดป่าต้นน้ำลำธารในบริเวณป่าที่ถูกบุกรุกทำลาย ซึ่งพระนิรันดร คุณธโร แก้ไขปัญหาโดยใช้เวลาศึกษาเรียนรู้ธรรมชาติ การกัดเซาะของน้ำฝนบริเวณที่ไม่มีพืชหรือต้นไม้คลุมดิน จึงมีการปลูกต้นไม้ทดแทน ป้องกันไม่ให้มีการตัดไม้ทำลายป่า และดูแลให้ป่าไม้ฟื้นตัวตามธรรมชาติ สอดคล้องกับแนวความคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เกี่ยวกับการปลูกป่าทดแทน ซึ่งได้พระราชทานคำแนะนำในการปลูกป่า ทดแทนตามสภาพภูมิศาสตร์และสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ที่เหมาะสมไว้ดังนี้

4.4.1 ปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าไม้ถูกบุกรุกแผ้วถาง และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม "...การปลูกป่าทดแทนในพื้นที่เสื่อมโทรมหรือพื้นที่ต้นน้ำลำธารที่ถูกบุกรุกแผ้วถางจนเป็นภูเขาหัวโล้น แล้วจำเป็นต้องปลูกป่าทดแทนเร่งด่วนนั้น ควรจะทดลองปลูกต้นไม้ชนิดโตเร็ว

คลุมแนวร่องน้ำเสียก่อน เพื่อทำให้ความชุ่มชื้นค่อยๆ ทวีขึ้นแผ่ขยายออกไปทั้งสองร่องน้ำซึ่งจะทำให้ต้นไม้งอกงามและมีส่วนช่วยป้องกันไฟป่า เพราะไฟป่าจะเกิดง่ายหากป่าขาดความชุ่มชื้น ในปีต่อไปก็ให้ปลูกต้นไม้ในพื้นที่ถัดขึ้นไป ความชุ่มชื้นก็จะแผ่ขยายกว้างต่อไปอีก ต้นไม้จะงอกงามดีตลอดทั้งปี..."

4.4.2 การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขา "...จะต้องปลูกต้นไม้หลาย ๆ ชนิด เพื่อให้ได้ประโยชน์อเนกประสงค์ คือ มีทั้งไม้ผล ไม้สำหรับก่อสร้าง และไม้สำหรับทำฟืน ซึ่งเกษตรกรจำเป็นต้องใช้เป็นประจำ ซึ่งเมื่อตัดไม้ไปแล้ว ก็ปลูกทดแทนหมุนเวียนทันที..."

4.4.3 การปลูกป่าทดแทนบริเวณต้นน้ำบนยอดเขาและเนินสูง "...ต้องมีการปลูกป่าโดยปลูกไม้ยืนต้นและปลูกไม้พุ่ม ซึ่งไม้พุ่มนั้นราษฎรสามารถตัดไปใช้ได้แต่ต้องมีการปลูกทดแทนเป็นระยะ ส่วนไม้ยืนต้นจะช่วยให้อากาศมีความชุ่มชื้น ซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของระบบการให้ฝนแบบธรรมชาติ ทั้งยังช่วยยึดดินบนเขาไม่ให้พังทลายเมื่อเกิดฝนตกอีกด้วย..."

4.4.4 ให้มีการปลูกป่าที่ยอดเขา เนื่องจากสภาพป่าบนที่เขาสูงทุดโทรม ซึ่งจะมีผลกระทบต่อลุ่มน้ำตอนล่าง และคัดเลือกพันธุ์ไม้ที่มีเมล็ดเป็นฝักเพื่อให้เป็นกระบวนการธรรมชาติปลูกต่อไปจนถึงตีนเขา

4.4.5 ปลูกป่าบริเวณอ่างเก็บน้ำ หรือเหนืออ่างเก็บน้ำที่ไม่มี ความชุ่มชื้นยาวนาน

4.4.6 ปลูกป่าเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำและแหล่งน้ำให้มีน้ำสะอาดบริโภค

4.4.7 ปลูกป่าให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มขึ้น โดยให้ราษฎรในท้องถิ่นนั้นๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการปลูกและดูแลรักษาต้นไม้ให้เจริญเติบโต นอกจากนี้ยังเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกให้ราษฎรเห็นความสำคัญของการปลูกป่า

4.4.8 ปลูกป่าเสริมธรรมชาติ เพื่อเป็นการเพิ่มที่อยู่อาศัยของสัตว์

และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ มนัส สุวรรณ (2540 : 45) สรุปได้ว่า การจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในบริเวณป่าที่ถูกบุกรุกทำลายถ้าอยู่ในสภาพที่สามารถฟื้นตัวตามธรรมชาติได้ก็ควรควบคุม และป้องกันมิให้มีการเข้าไปใช้พื้นที่ป่าดังกล่าวและปล่อยให้ป่าไม้ค่อยๆ ฟื้นตัวขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ถ้าพื้นที่บริเวณใดถูกแผ้วถางกลายเป็นที่รกร้างว่างเปล่าหรือปราศจากพืชคลุมดินขึ้น เพื่อป้องกันการกัดเซาะของน้ำฝนชนิดของไม้ที่ปลูกควรเป็นไม้โตเร็ว มีการคายน้ำน้อยและสามารถที่จะยึดดินและปกคลุมให้ดินชุ่มชื้นอยู่เสมอ

ปัญหาการเกิดไฟป่า พระอาจารย์นิรันดร คุณธโร มีวิธีการแก้ไขโดยการกำจัดวัชพืชทุกชนิด เช่น หญ้าคา หญ้าเลา สาบเสือ ไม้เลื้อยต่างๆ เป็นต้น ว่าจ้างคนงานชาวบ้านมาดูแล

หรือบ้านดินสาด อากาศกระฉวน จังหวัดขอนแก่น ตัดอากาศไม่ให้แห้งตายเป็นเชื้อไฟ เป็นวิธีการหนึ่งที่ลงทุนน้อยได้ผลคุ้มค่า นอกจากป้องกันไฟป่ายังเป็นการดูแลต้นไม้และป้องกันความเสียหายของหน้าดิน โดยเฉพาะการใช้เครื่องจักรรถไถกลบวัชพืชเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ดินด้วย สอดคล้องกับแนวความคิดของ มนัส สุวรรณ (2540 : 45) สรุปได้ว่า การจัดการป่าไม้อีกวิธีหนึ่งคือป้องกันมิให้เกิดไฟไหม้ป่า เพราะไฟป่าเป็นปัจจัยที่ทำลายพืชป่าและพืชคลุมดินอย่างร้ายแรงที่สุด ทำให้เกิดการชะล้างหน้าดินทำลายความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเกิดการสูญเสียน้ำที่ไหลบ่าหน้าดิน จึงควรหามาตรการป้องกันหรือช่วยลดอัตราการเกิดไฟป่าให้ลดน้อยลง

ปัญหาโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ เมื่อปี พ.ศ. 2543 พระอาจารย์นิรันดร คุณธโร ได้ประเมินโครงการปลูกป่าบริเวณพื้นที่วัดด้านทิศใต้ของวัด ไม่ประสบความสำเร็จเพราะวัดถ้ำน้ำทิพย์ ไม่ได้รับการสนับสนุนจากทางราชการทั้งด้านพันธุ์กล้าไม้และด้านวิชาการป่าไม้ และราชการไม่จริงจังไม่เอาใจใส่ในการบริหารโครงการ สอดคล้องกับรายงานของคณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา (2540 : 15) สรุปได้ว่า การดำเนินการพัฒนาป่าไม้ในโครงการที่สำคัญหลายโครงการ เช่น โครงการจัดที่ทำกินเพื่อเกษตรกรผู้ยากไร้ (ค.จ.ก.) โครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่า ฯลฯ ไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายเท่าที่ควร ทั้งที่เป็นโครงการเพื่อมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิต และเป็นประโยชน์ต่อความเป็นอยู่ของประชาชนโดยเฉพาะ แต่กลับไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชนเท่าที่ควร ปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหลายเหล่านี้กำลังเป็นสาเหตุให้หลายฝ่ายพึงเล็ง ว่าน่าจะมีสาเหตุมาจากปัญหาการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐบาล ประสิทธิภาพด้วยเป็นส่วนหนึ่ง ซึ่งจำเป็นต้องปรับปรุงการบริหารจัดการเสียใหม่ ให้มีความสอดคล้องกับความเป็นจริงในประเด็นสำคัญของทิศทาง โครงสร้าง และกระบวนการทั้งหมดที่เน้นการพัฒนา คนและทีมเพื่อการพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพ

ระบบการจัดการทรัพยากรป่าของชุมชน ได้พิสูจน์แล้วว่า เป็นระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชาวบ้านในการใช้ประโยชน์จากป่าได้อย่างครบถ้วน มีความยุติธรรมในด้านการกระจายผลประโยชน์ให้กับชาวบ้านที่ไร้โอกาส และมีความยั่งยืนของระบบนิเวศน์ในแง่ของการอนุรักษ์ และฟื้นฟูสภาพป่าได้อย่างต่อเนื่อง (วิฑูรย์ ปัญญากุล. 2536 : 8)

สิ่งที่สะท้อนให้เห็นความขัดแย้งระหว่างรัฐและประชาชนจากกรณีชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ ได้แก่ การรวมตัวกันของชุมชนจากภูมิภาคต่างๆ ของประเทศ ในรูปเครือข่าย

เกษตรกรหรือสมาชิกต่าง ๆ เรียกร้องให้รัฐดำเนินการช่วยเหลือชุมชนในเขตป่าอนุรักษ์ โดยให้จัดที่อยู่อาศัย จัดที่ทำกิน จัดป่าชุมชน ผ่อนผันการจับกุมผู้ที่อยู่อาศัยในเขตป่าอนุรักษ์ (คณะกรรมการการเกษตรและสหกรณ์วุฒิสภา. 2540 : 2-3)

5. ข้อเสนอแนะ

5.1 องค์การชุมชนในท้องถิ่นสมควรที่จะมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรป่า ทั้งในฐานะผู้ใช้ประโยชน์และผู้ปกป้องคุ้มครอง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล กิ่งอำเภอ ตำบล กิ่งอำเภอ จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรจัดงบประมาณสนับสนุนการดูแลป่าไม้ การปลูกป่า การเพาะพันธุ์กล้าไม้ การอนุรักษ์และรักษาสิ่งแวดล้อม ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้กิจกรรมของ พระอาจารย์นิรันดร คุณธโร ให้เป็นแบบอย่างคนทั่วไป

5.2 หน่วยงานราชการที่น่าจะมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการจัดการและฟื้นฟูสภาพป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ คือ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบุคลากร ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการป่าไม้ หรือการเพาะปลูก จะต้องจัดบุคลากรไปถ่ายทอดวิชาการที่จำเป็นให้กับพระอาจารย์นิรันดร คุณธโร พร้อมทั้งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน รวมถึงราษฎรที่ให้ความสนใจในการจัดการป่าไม้ การฟื้นฟูสภาพป่าไม้ จะเกิดประโยชน์อย่างมากกับความต่อเนื่องและยั่งยืนของป่าไม้สืบไป

5.3 สำหรับหน่วยงานราชการตามนโยบายปฏิรูประบบราชการ คือ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จะต้องทำโครงการฟื้นฟูสภาพป่าไม้และจัดงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อเป็นการส่งเสริมประชาชนให้เกิดความตระหนัก ความรักและหวงแหนป่าไม้ไว้ให้คนรุ่นหลังได้ชื่นชมกิจกรรมที่ดีสมควรเอาเป็นเยี่ยงอย่างต่อไป

5.4 หน่วยงานราชการควรที่จะได้มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนเพื่อปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนในบริเวณและโดยรอบป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ มีความรักและหวงแหนป่าไม้ให้คงมีความอุดมสมบูรณ์อย่างต่อเนื่อง

5.5 หน่วยงานราชการควรที่จะมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนโดยทั่วไป ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการฟื้นฟู อนุรักษ์ รักษาสภาพป่าวัดถ้ำน้ำทิพย์ ให้มีความอุดมสมบูรณ์ และยั่งยืนตลอดไป